

ULUSAL AZERBAIJAN TARİHİ MÜZESİ VE HACI ZEYNALABDİN TAĞIYEV: KÜLTÜREL MİRASIN KORUNMASI VE TANITIMI ÜZERİNE İNCELEME

Khayala FIRUZLU¹

Cite this article as:

Firuzlu, Khayala. (2024). Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi ve Hacı Zeynalabdin Tağıyev: Kültürel Mirasın Korunması ve Tanıtımı Üzerine İnceleme. International University Museums Association Platform Journal of Cultural Heritage UNIMUSEUM, 7 (1) İstanbul, Türkiye, 1-9.

ABSTRACT

**National Azerbaijan History Museum and Hacı Zeynalabdin Tağıyev:
Study on the Preservation and Promotion of Cultural Heritage**

This study examines the establishment of the National Museum of History of Azerbaijan and the life of the renowned businessman and philanthropist Haji Zeynalabdin Taghiyev, who owned the building where the museum is located, as well as his significance for Azerbaijan's cultural heritage. The study focuses on H.Z. Taghiyev's life, the founding of the museum, museological activities, and the museum's role in the preservation and promotion of cultural heritage. The findings reveal the significant impact of the museum and Taghiyev in preserving and promoting Azerbaijan's cultural heritage. This study provides important information regarding the National Museum of History of Azerbaijan and the H.Z. Taghiyev Memorial Museum, as well as cultural heritage preservation policies. Through qualitative research methods and a literature review, it highlights the cultural, historical, and national artistic importance of the museum established in Baku, the capital of Azerbaijan. The article aims to underscore the museum's role in promoting the country and preserving national values, thereby encouraging the realization of similar projects.

Keywords: Azerbaijan National History Museum, Haji Zeynalabdin Taghiyev, cultural heritage, museology, history, Azerbaijan

Giriş

Azerbaycan'da modern müzelerin ortaya çıkışı XIX.yüzyılın sonu ve XX. yüzyılın başlarına dayanmakla birlikte, koleksiyonculuk geleneğinin tarihi çok daha eski dönemlere uzanmaktadır. Azerbaycan'ın kültürünü, tarihine ve ulusal sanat mirasını tanıtmak amacıyla ilk devlet müzesinin kurulması, Çarlık Rusya'sına karşı verilen ulusal kurtuluş mücadelesi ve bağımsız demokratik, Azerbaycan Demokratik Cumhuriyeti dönemine denk gelmektedir (Velihanlı, 2020).

Başkent Bakü'de yer alan Azerbaycan Ulusal Tarih Müzesi, Azerbaycan'ın geçmişine, kültürüne ve toplumsal gelişimine ışık tutan önemli bir merkezdir. 1920'lerde Sovyet döneminde kurulan müze, zaman içinde koleksiyonunu genişleterek zenginleşmiş ve bugün Azerbaycan'ın en önemli kültürel miras kurumlarından biri haline gelmiştir. Zengin tarih ve kültür mirası, ziyaretçilerini yüzyıllar boyunca sürmüş bir serüvene davet etmektedir.

İlk ziyaretçilerini 1921 yılı Mayıs ayında ünlü petrol girişimcisi ve hayırsever Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in sarayında ağırlayan devlet müzesi; ilk yıllarında tarih, arkeoloji, etnografya, zooloji, güzel sanatlar ve görsel sanatlar gibi çeşitli alanlarda zengin bir koleksiyon sergilemiştir. Aynı zamanda Azerbaycan Vatanını Araştırma Derneği ve Eski Anıtları Koruma Komisyonu da aktif olarak çalışmalar yürütmüştür. Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi, kuruluşundan buyana kültürel-egitim ve bilimsel-araştırma kurumu olarak, sergiler de koleksiyonların sergilenmesi ve tanıtılması, koruma, araştırma ve yayın faaliyetleri ile uğraşmaktadır (Velihanlı, 2020).

Bu çalışma, Azerbaycan için önemli bir kurum olan Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nin kuruluşunu ve bu müzenin bulunduğu binanın sahibi olan ünlü iş adamı ve hayırsever Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in hayatını kapsamlı bir şekilde ortaya koymuştur.

Fotoğraf 1: Müzenin dış cephesi.
azhistorymuseum.gov.az/az/history

Literatür Taraması

Azerbaycan'da müzecilik ve kültürel miras korumalarına dair literatürde, özellikle modern müzelerin gelişimi ve koleksiyonculuk geleneğinin tarihi büyük önem taşımaktadır. N. Velihanlı'nın çalışmaları, Azerbaycan müzeciliğinin tarihi ve gelişimi hakkında derinlemesine bilgi sunmaktadır (Velihanlı, 2020).

Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nin kurulması ve gelişimi üzerine yapılan önceki araştırmalar, müzenin tarihsel ve kültürel önemini vurgulamaktadır. Ayrıca, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in hayatı ve katkıları üzerine yapılan çalışmalar, Tağıyev'in Azerbaycan'ın kültürel ve ekonomik gelişimine olan etkilerini ortaya koymaktadır. Bu literatür taraması, çalışmanın temel dayanaklarını oluşturarak araştırmanın yönünü belirlemiştir.

Makalede nitel araştırma yöntemleri kullanılmıştır. Bu doğrultuda, müze yetkilileri ile görüşülmüştür. Bunun yanı sıra gözlem, müze dokümanları ve arşiv belgelerinin analizi gibi çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Müze yetkilileri ve çalışanları ile yapılan mülakatlar, müzenin kuruluş süreci, sergileme stratejileri ve koruma yöntemleri hakkında bilgi sağlamıştır. Ayrıca, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in hayatı ve katkılarına dair arşiv belgeleri ve tarihi dokümanlar incelenmiş ve edinilen bilgiler sunulmuştur. Bulgular, müzenin ve Tağıyev'in Azerbaycan'ın kültürel mirasının korunması ve tanıtılması açısından oynadığı kritik rolü bir kez daha vurgulamaktadır.

Hacı Zeynalabdin Tağıyev

Azerbaycan Bakü'de 1800'lü yılların ilk çeyreğinde doğduğu düşünülen Hacı Zeynalabdin Tağıyev, vefat ettiği 1924 yılına dek Azerbaycan'ın kültür, eğitim ve sanayi alanlarındaki gelişimi için çalışmış bir hayırseverdir. Yoksul bir aileden gelen Tağıyev, uzun yıllar pes etmeden aradığı petrol kuyularını bularak zenginleşmiştir. İş insanı H.Z.Tağıyev yalnızca petrol üretmekle kalmamış, tekstil, gıda, inşaat, gemi yapımı ve endüstriyel balıkçılık gibi bir çok alanda işletme kurmuştur.

Bakü'de Rusya İmparatorluğu'ndaki 28 tekstil fabrikasından birini kurarak Bakü-Batum petrol hattına önemli finansal katkılarda bulunmuştur. Tağıyev, Türkiye'ye de yardımlar yapmış; Edirne'ye göç edenlere bağışlar göndermiş ve İstanbul

Fotoğraf 2: Hacı Zeynalabdin Tağıyev
azhiistorymuseum.gov.az/az/history

Lâleli'de çıkan yangın sonrasında evsiz kalanlar için ünlüTayyare Apartmanları'nın yapımını finanse etmiştir. Eğitim ve kültürü desteklemeyi önemseyenTağıyev, yerel gazetelere kaynak aktarmış ve toplumun eğitimini geliştirmeyi amaçlayan derneklere destek olmuştur. Bolşeviklerin iktidara gelmesiyle birlikte Tağıyev'in tüm mal varlıklarına el konmuş ve bina devlet idaresine devredilmiştir.(TRT Belgesel, 2023)

Bugün Ulusal Azerbaycan Tarih Müzesi'nin bulunduğu bina, ünlü iş adamı ve hayırsever Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in ve ailesinin yaşadığı ev olarak hizmet vermiştir. H.Z.Tağıyevin sarayı 1895-1901'de inşa edilmiştir. Bakü şehrinin baş mimarı olan İosif Vikentyeviç Goslavski'nin projesi temelinde inşa edilen Tağıyev sarayı, Bakü'nün en güzel binalarından biri olarak bilinmektedir. (TRT Belgesel, 2023)

Tağıyev Sarayı'nın Mimari Özellikleri

İhtişamlı günbezlerle tamamlanan bu üç katlı sarayın bir yanı Baryatinski (şimdiki adıyla A. Alizade), diğerleri Polis (şimdiki adıyla Y. Mammadaliyev), Merkuri (şimdiki adıyla Z. Aliyeva) sokaklarına bakıyordu. Cephesi ise Qorçakov (şimdi

H. Z. A. Tağıyev) sokaklarına yönelikti. Odaların iki sıralı düzenlemesi sarayın içdüzeninin temelini oluşturuyordu. Bu Saray, Tağıyev'in eşi Sona Hanım'a hediyesiydi. Tağıyev Sarayı'nın inşasında 270 mühendis, mimar, işçi, ressam ve diğer ustalar çalışmıştı.

Fotoğraf 3: Batı Salonu
azhiistorymuseum.gov.az/az/history

Sarayın içindeki tüm eşyalar Rusya, Fransa, Amerika ve Almanya'dan getirilmişti. Evde ısıtma ve soğutma sistemleri bulunuyordu. Bina dört taraftan üçkatlıydı ve her odanın yüksekliği 13.20 metreye ulaşıyordu. Sarayın sütunları almas ve renkli camlarla süslenmişti, zeminler doğal renkli huş ağacı tahtalardan yapılmıştı.

Fotoğraf 4: Doğu Salonu
azhiistorymuseum.gov.az/az/history

Sarayın Doğu Salonu ihtişamı ile öne çıkmaktaydı. Özel bir zevkle dekore, resmi toplantılar ve törenler düzenlenirdi. Kapıları ceviz, kayın ve armut ağaçlarından yapılan salon, fileli masalar, sandalyeler, kuyruklu piyano, koltuklar gibi mobilyalar içeriyordu. Salonun tavanında Kur'an ayetleri yazılıydı ve bu süslemeler için 9 kilo altın kullanılmıştı. Sadece binanın inşası için (dışarıdan getirilen mobilya ve eşyalar hariç) 1,2 milyon ru-

ble harcanmıştı. Sarayın diğer katlarında ofisler, yaşam odaları, kütüphane, Batı ve Doğu salonları, güvenlik odaları, temizlik odaları, mutfak, hamam ve üçüncü katında 16 oda daha bulunmaktaydı. Doğu Salonu zarafeti ve süslemeleri ile dikkat çekiyordu.

Fotoğraf 5: Çalışma odası
azhiistorymuseum.gov.az/az/history

Fotoğraf 6: Yemek odası
azhiistorymuseum.gov.az/az/history

Tağıyev'in iş odası ve diğer önemli odalar ceviz ağacı ile süslenmişti. Sarayın inşası sırasında İtalyan Rönesansı, Fransız Rokoko, Flaman Barok ve modern tarz gibi çeşitli mimari üsluplar kullanılmıştı.

Tağıyev Sarayının Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'ne Dönüşümü

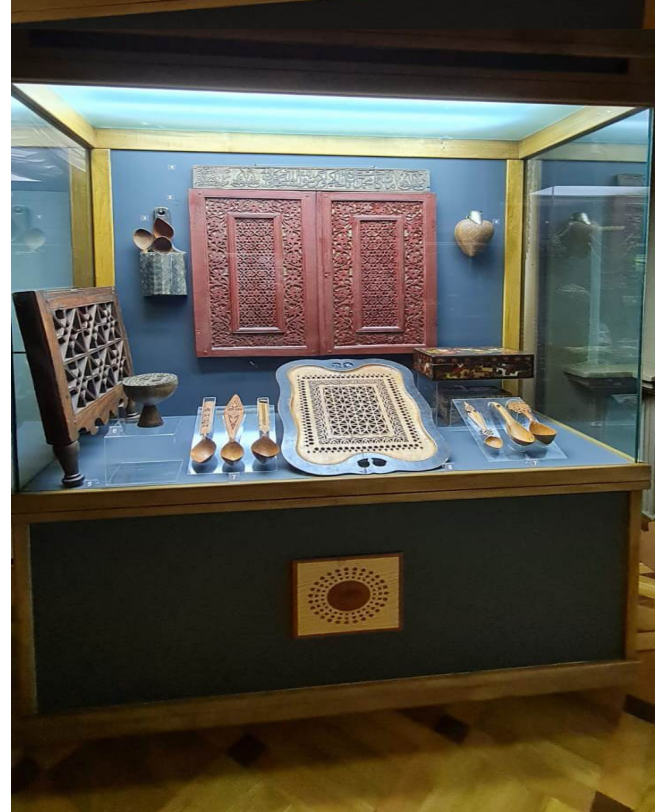
1920 yılının Nisan ayında, Bolşeviklerin Azerbaycan'da iktidarı ele geçirmesiyle, Tağıyev Sarayı ele geçirilmiş ve bir bölümü Devlet Tarih Müzesi olarak faaliyete başlamıştır. 1941-1954 yılları arasında Tarih Müzesi, Şirvanşahlar Sarayı'na taşınmış ve binada Azerbaycan SSR Halk Ko-

miserleri Konseyi yerleştirilmiştir. 1954 yılında, binanın ikinci katı tekrar Tarih Müzesine devredilmiştir. Birinci katta ise Teknik ve Tıbbi Belgeler Arşivi bulunmaktaydı. 2000 yılında Tağıyev mülkü bir bütün olarak Azerbaycan Tarih Müzesi'ne verilmiş ve saray bir kaç kez yeniden inşa edilmiştir. 2005 yılından itibaren saray da büyük onarım ve restorasyon çalışmaları başlatılmıştır. 2007 yılında, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in anısını yaşatmak amacıyla, sarayda Z.Tağıyev'in 9 odalı bir anıt müzesi oluşturulmuştur.

104'üncü yaş gününü kutlayan Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi, günümüzde 6 bilimsel bölüm ve 11 depo, arkeoloji ve etnografya, nümismatik, bilimsel temel bölümleri, restorasyon laboratuvarı ve kütüphane gibi çeşitli birimlerle faaliyet göstermektedir. Müzenin çeşitli depolarında ülkenin tarihini yaşatan 300.000'e yakın maddi kültür örneği muhafaza edilmektedir. Kütüphanesinde ise çoğunluğu XIX.ve XX.yüzyılın başlarında yayımlanmış 80.000'den fazla nadir dergi, kitap ve gazete toplanmıştır.

Fotoğraf 7 ve 8: Vitrin içi sergilemeler
azhistorymuseum.gov.az/az/history

Fotoğraf 9 ve 10: Koleksiyon örnekleri
azhistorymuseum.gov.az/az/history

Müzenin uluslararası ilişkileri genişletilmiş ve dünyanın birçok müzesi ve bilimsel araştırma enstitüsü ile iş birliği kurulmuştur. Sovyet döneminde mevcut olan ancak bağımsızlığın yeniden sağlanmasından sonra durdurulan yurt dışında sergi açma geleneği yeniden canlandırılmıştır. Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi koleksiyon malzemeleri, 2006 yılında Norveç'te, 2012 yılında Vatikan'da ve Çek Cumhuriyeti'nin Ostrava kentinde, 2014 yılında ise Prag'da düzenlenen sergilerde gösterilmiştir. Ayrıca, Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nde yabancı müzelerin sergileri de düzenlenmiştir. 2012'de Norveç, 2013'te Çek Cumhuriyeti ve 2018'de Kazakistan müzeleri, Azerbaycan ziyaretçilerine kendi koleksiyonlarını tanıtmışlardır (F.Cabbarov, 2020).

Bugün, müzenin bilimsel araştırma çalışmaları, yayınlanmış eserler, düzenlenen sergiler ve konferanslar, Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nin bilimsel ve kültürel alandaki önemini bir kez daha vurgulamaktadır. Müze, Azerbaycan vatandaşlarının gurur duyduğu, görkemli tarihi geçmişi ile milletin maddi, kültürel ve tarihi mirasının koleksiyoncusu ve koruyucusu olarak önemli bir rol oynamaktadır (Kh.Firuzlu, kişisel mülakat, 2019). Bu çalışma, müzenin tarihsel gelişimini, mimari

Fotoğraf 11: Takı sergilemelerinden bir görünüm. azhi.storymuseum.gov.az/az/history

özelliklerini, Tağıyev'in katkılarını ve müzenin günümüzdeki durumunu detaylı bir şekilde incelemektedir. Bulgular, müzenin Azerbaycan'ın kültürel mirasının korunması ve tanıtılması açısından kritik bir öneme sahip olduğunu ortaya koymaktadır.

Müzenin Kültürel Mirasa Katkısı

Tağıyev Sarayı, sadece geçmişin bir yansıması değil, aynı zamanda gelecek nesillere aktarılacak bir mirastır. Müze, gelecek yıllarda da Azerbaycan'ın kültürel zenginliğini korumak ve tanıtmak için çalışmalarını sürdürecektir. Bu, sarayın sadece bir yapı değil, aynı zamanda Azerbaycan'ın tarihî ve kültürel kimliğinin bir sembolü olduğu anlamına gelmektedir.

Fotoğraf 12: Halı sergilemelerinden bir görünüm. azhi.storymuseum.gov.az/az/history

Hacı Zeynalabdin Tağıyev, Tağıyev Sarayı'nın kurucusu ve baş mimarı olarak öne çıkar. Sarayın yapımında gösterdiği cömertlik ve estetik zevki, Azerbaycan'ın kültürel mirasının korunmasına büyük bir katkı sağlamıştır. Tağıyev, sarayın inşasında dönemin en iyi mimarlarını ve ustalarını işe alarak, mimari bir harika ortaya çıkarmıştır. Bu sayede, saray sadece bir konut değil, aynı zamanda sanatsal bir eser olarak da değer kazanmıştır. (Kh. Firuzlu, Kişisel mülakat, 2019)

Tağıyev'in sarayı, Azerbaycan'ın zengin tarih ve kültür mirasının önemli bir simgesi haline gelmiştir. Sarayın iç düzeni ve dekorasyonu, dönemin zenginliğini ve estetik anlayışını yansıtan özelliklere sahiptir. Bu niteliklerle müze, Azerbaycan'ın kültürel kimliğinin korunması ve tanıtılması hususunda önemli bir rol oynamaktadır. Tağıyev sarayının Devlet Tarihi Müzesi olarak kullanıma sunulması da kültürel mirasın korunmasına yönelik bir adımdır. Sarayın müze olarak kullanılması, Azerbaycan'ın tarihî ve kültürel zenginliğinin geniş kitlelere ulaştırılmasına ve gelecek nesillere aktarılmasına yardımcı olmuştur. Ayrıca, müze içinde ki bilimsel çalışmalar ve yayınlar da kültürel mirasın araştırılması ve anlaşılmasına katkı sağlamıştır.

Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in girişimleri ve Tağıyev Sarayı'nın müze olarak kullanılması Tağıyev'in kültürel vizyonunun bir yansımasıdır ve onun adı, Azerbaycan'ın kültürel mirasının gelecek nesillere aktarılmasında yaşayacak bir miras olarak hatırlanacaktır.

Sonuç

Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi, sadece ülke içinde değil, aynı zamanda uluslararası arenada da diğer müzelere örnek teşkil etmektedir. Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in vizyonu ve müze için gösterdiği cömertlik, diğer hayırseverler ve kurucular için ilham kaynağı olmuştur. Müzenin kuruluşundan bu yana gösterdiği başarılar, benzer kuruluşların yönetim ve işleyişlerine model olmuştur.

Özellikle, müzenin uluslararası ilişkileri genişleterek dünya çapında tanıtım ve işbirliği fırsatları yaratması, diğer müzeler için bir örnek teşkil etmektedir. Yurt dışında düzenlenen sergiler ve yabancı müzelerle yapılan etkileşimler, kültürel

mirasın uluslararası alanda tanınması ve paylaşılması konusunda önemli bir adım olarak görülmektedir.

Ayrıca, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in toplum için sağladığı destek ve bu destekten esinlenen diğer hayırseverler, ülkedeki diğer müzelerin kuruluş ve işleyişinde de rol oynamıştır. Bu müze, tarihî ve kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması konusunda diğer kurumlar için bir kılavuz niteliği taşımaktadır.

Sonuç olarak, Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi, kuruluşundan buyana sergilediği başarılar ve uluslararası alandaki etkinlikleriyle diğer müzelere örnek olmuş ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması konusunda önemli bir konumda yer almaktadır. Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in toplum için gösterdiği cömertlik ve vizyon, diğer hayırseverler için de ilham kaynağı olmuştur ve ülkenin tarihî ve kültürel mirasının korunması adına önemli adımların atılmasına vesile olmuştur.

Bu öncümüze, sadece Azerbaycan'ın tarihî ve kültürel mirasını korumakla kalmamış, aynı zamanda diğer müzeler için bir model oluşturmuştur. Müzenin çağdaş sergileme teknikleri ve bilimsel araştırma çalışmaları. Ayrıca, müze içinde bulunan kütüphane ve arşiv gibi birimler, akademik çalışmalar için önemli bir kaynak oluşturmaktadır.

Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nin başarısı, diğer ülkelerdeki müzeler için bir ilham kaynağı olmuştur. Bu müze, tarihî ve kültürel mirasın korunması ve tanıtılması konusundaki yenilikçi yaklaşımıyla dikkat çekmektedir. Benzer şekilde, Hacı Zeynalabdin Tağıyev'in toplum için gösterdiği destek ve diğer hayırseverlerin bu örnekten esinlenerek katkılarda bulunması, kültürel mirasın korunması ve gelecek nesillere aktarılması için bireysel girişimlerin, koleksiyonerliğin ne derece önemli bir rol üstlendiğini de göstermektedir.

Bu bağlamda, Ulusal Azerbaycan Tarihi Müzesi'nin kuruluşundan buyana sergilediği başarılar ve uluslararası alandaki etkinlikleri, diğer müzeler için bir ilham kaynağı olmaya devam etmektedir. Bu müze, sadece Azerbaycan'ın değil, aynı zamanda dünya kültürel mirasının korunması ve tanıtılması için önemli bir rol oynamaktadır.

Kaynakça

Aydın, M. (2007). Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi / Journal of Turkish World Studies, 7(2), 173-184. İzmir.

Azerbaycan Kültür Bakanlığı. (n.d.). <https://culture.gov.az/>.

TRT Belgesel. (2023, Mayıs 10). Köklerinİzinde 20. Bölüm (Zeynelabidin Tağıyev). YouTube. <https://www.youtube.com/watch?v=BiHLVo0R-qg>

Ulusal Azerbaycan Tarihi Muzesi - 2020. Bakü, “Bilim və eğitim”.

Ulusal Azerbaycan Tarihi Muzesi-2015.Bakü “Bilim ve eğitim”. <http://azhistorymuseum.gov.az/>.

Ulusal Azerbaycan Tarihi Muzesi – 2010. Bakü, “Bilim və eğitim”

<https://respublika-news.az/news/neft-ve-milyonlar-seltenti-xeyriyyeci-haci-zeynalabdin-tağiyev>